

PRO PAJALA FÖRENING

50 års minnet av den finska evakueringen hösten 1944

Edvin Niemis berättelse:

En uppsamlingsplats för flyktingar i närheten av Pello vid svensk-finska gränsen. På hösten 1944 var strömmen av flyktingar så strid att de svenska beredskapsförbanden sattes in för att hjälpa till med mottagningen. Här har en av soldaterna tagit hand om en liten finsk flicka. (Sigurd Erixon, Gyttorp)

Berättelse från övergångsstället i Pello.

Militären ordnade en färja där, eftersom det inte fanns någon förut. En pellobo hette Axel Niemi och blev färjkarl under evakueringen. Axel var i 18-19 års åldern och mycket motorintresserad. Militären hjälpte till på den svenska sidan, men en viss hjälp behövdes på den finska sidan. Eftersom inte militären fick hjälpa till där ville Axel att jag skulle komma de dagarna trafiken var som intensivast. Särskilt väl kommer jag ihåg en dag då det kom väldigt mycket människor och djur. Vädret var dåligt. Ibland kom det snöblandat regn. Den dagen var det tråkig stämning, barnen grät, men även en del kvinnor var mycket ledsna. Barnens gråt, kornas råmande, fårens bråkande är lätta att komma ihåg. Ett äkta par vars man hade mistat ena benet i kriget, påminde om krigets fasor. Paret hade en del handbagage vilka var svåra att bära för dem. På den svenska sidan hjälpte jag och en militär att bära deras bagage till skolan, som blivit en mellanstation för de evakuerade.

Mannen berättade att han vid den intensiva eldgivningen och finnarnas reträtt på Karelen, blev sårad av granatsplitter. Han poängterade händelsen ungefär så här: "Eldgivningen var så intensiv att projektilerna kolliderade i luften. Den grova tallskogen rasade som käglor. Många soldater klämdes till döds. När kanonerna och granatkastarna tystnat någon kort stund hörde man jämmer och rop på hjälp, en del ropade på dödshjälp. Självt fick han hjälp i sista stund av två oskadade vänner."

Sara Niska berättar:

Sara Niska från Autio, berättar minnen som en tolvåring fick uppleva i krigets följder.

Sara och hennes familj var bosatta i Kemi. Ryska flygplan förberedde bombning av Kemi då familjen flydde till Kolari. När tyska trupper närmade sig Kolari, var det dags för evakuering till Sverige. Ankomsten till Sverige och Korpilombolo skedde troligen den 28:e eller 29:e september. Sara minns mycket väl dagarna i Korpilombolo. Hennes lillasyster kom till världen där. Efter tio dagars uppehåll fortsatte färden till Kvisleby utanför Stockvik.

Hon minns att företrädare för kyrkan arrangerade fester för barnen, även skolundervisning ordnades. Vissa tider kände man som att ha kommit till himmelriket efter alla tråkiga upplevelser under flykten.

Sommaren 1945 kom familjen tillbaka till Kolari. Sara minns att till en början bodde de i baracker. Besvärligt på något sätt, men trots allt roligt att få träffa kompisar. Upplevelserna i Stockvik med bio och alla barnfester blev ett tacksamt minne för livet.

Hellin Linds berättelse:

Hellin Lind berättar att hon var 16 år när hon startade från finska Pello. Hon kom över med korna till Sverige. Enär en av korna skulle kalva, lämnades den hos bekanta i svenska Pello. Eftersom vi hade mycket hö hemma, beslöt jag och en granne att med båt hämta ett lass, trots risken att stöta ihop med tyskarna som närmade sig Pello. Dova sprängladdningar hördes på avstånd. Det kändes kusligt för en ung flicka, men efter ankomsten till Sverige var man trots allt lycklig att ha fått mat åt korna. Efter några dagar fortsatte färden till Mäntymaa utanför Övertorneå. Hit hade min mor och fem bröder kommit för någon dag sedan. Några dagar senare stod det klart att vi skulle fortsätta söderut. Med tåg åkte vi till Skellefteå, därifrån ledde vi korna till byn Noret. Familjen där vi var inneboende var mycket hjälpsam. När de såg att vi behövde hjälp dök de upp, vilket vi var tacksamma för. Ladugården saknade fast belysning varför någon av männen alltid kom med en fotogenlykta, men eftersom männen var ca två meter långa lyste de för högt upp. Våra försök att förklara den olägenheten gick inte riktigt fram.

I fråga om matförsörjning, fanns inga problem. Pengar och ransoneringskort fick vi. Pengarna räckte bra genom att vi tillverkade eget smör av den mjölk som inte hämtades till mejeriet under helgen. I övrigt gick pengarna från mjölkförsäljningen och kalvar till statskassan. Man fick inte öka kraeaturbeståndet. När vi efter nio månader fick meddelandet om hemfärden, kändes det skönt att återvända till hemtrakten och modersmålet. Vi visste att hemmet förvandlats till aska, så man var förberedd på det. Med visst vemod lämnade vi våra vänner i Noret. Vi ledde korna till järnvägsstationen och åkte tåg till Övertorneå. Strax före stationen kalvade en av korna, det var bara att ta den blöta kalven i famn och bära ut från vagnen. Kalven fick bära namnet Evakko.

Minnen från kriget i Finland 1944-46 Evi Forsberg

Mitt första minne är att vi stod hemma på gården i Pello och lyssnade på Finlands fosterlandssång. De som skulle till kriget åkte, männen sjöng fosterlandssången.
Barn och kvinnor grät.

Nästa minne.

Vi brukade åka till finska Pello och handla. Jag stod framför en affär, det var vinter ca 30 grader kallt. Det kom en man som körde häst. Hästen drog på en höskrinda. I denna höskrinda hade han hela sin familj, fru och barn instoppade bland hö för att hålla värmen i denna kyla. Familjen kom från Salla.

Jag bodde i Korpilombolo, min son var hos mina föräldrar i Pello. Min far ringde att jag skulle komma och hämta min son för det hade kommit så mycket finska evakuerade, släkt och bekanta, hem till oss. Jag tog bussen Övertorneå-Pello för att hämta hem min son. Det fanns folk och djur överallt.

Min morbror bad mig åka med honom och tolka till färjstället i Pello. Där var djurhagar av taggtråd och det sades att det vara cirka åttahundra djur, hästar, hingstar, kor och tjurar. På något vis gick stängslet sönder så hingstar och tjurar slapp lös bland djuren. Hästarna gnägga, tjuren böla, korna råmade, det går ej att beskriva hur det var.

Nästa minne från färjstället är när kvinnor, män och barn skulle avlusas. Det betyder att man badade bastu. Dessa ängsliga människor som skulle klä av sig bland militärer som hjälpte till i badet.

På kvällen for jag med min morbror till en uppsamlingsplats, där det fanns stora baracker. Jag tror att platsen heter Mäntymaa, skogen någonstans nära Övertorneå. Jag glömmer inte kvinnan som blev kvar där, sittande på en bänk med ett litet barn i famnen. Den stora baracken var upplyst av karbidlampor. Sen skulle de så småningom flyttas till något flyktingläger. När vi åkte hem på natten så såg vi hur husen brann i finska Juoksengi. På morgonen åkte jag med min son till Korpilombolo.

Jag var med i Korpilombolo lottakår. Lottakåren fick en förfrågan om det fanns frivilliga lottor som kunde komma till Boden, för det skulle komma finska barn dit. Jag for med buss till Övertorneå, därifrån med tåg till Boden. Staden var mörklagd. Vi for till I 19:s kaserner. Där fick vi göra i ordning logementen för att kunna ta emot barn som skulle komma från Finland. Det skulle vara 300-500 barn. Jag minns inte riktigt hur många som kom. Vi fick renbädda sängar, förbereda mat. Vi bredde smörgåsar, jag minns att jag fick kramp i fingrarna. En dag fick vi höra att barnen skulle bli försenade för Kemibron var sprängd och barntåget blev stående. Det dröjde 2-3 dygn, om jag minns rätt, innan tåget kom till Boden. Barnen var hungriga och trötta när vi skulle dela smörgåsar, så de stora barnen som orkade hoppade mot oss och skulle ha bröd, de mindre barnen fick vi lyfta upp så att de inte trampades ner. Barnen hade så mycket kläder på sig så de såg ut som små bylten med en namn och adresslapp kring halsen. Barnen ville inte lämna ifrån sig kläderna, föräldrarna hade sagt att inte lämna ifrån sig sina saker som de hade med sig. Så vi fick försöka tala om för barnen att de skulle få tillbaka alla sina kläder när de var badade och

läkarundersökta. När barnen var undersökta och badade så fick de var sin säng. Ett litet barn på två, tre, fyra, jag kanske en del upp till tio år ensamma i en stor våningssäng på logementet där soldater i vanliga fall sov. När vi försökte trösta ängsliga, ledsna och rädda barn. Alla kunde inte ens finska av oss som försökte trösta.

Allt barnen fick så sparade de, mat, t ex smörgåsar, hade de under kudden i sängen. Efter ca 14 dagar åkte jag med barnen med tåg till Stockholm. Vi lade Torex-skivor på bänkarna i tåget. Vi lade barnen skavfötters för att de skulle kunna sova på natten. Barnen reagerade olika. En del grät, andra klöste eller bet varandra, så jag försökte tala med dem att vara snälla med varandra för alla var lika ängsliga. På natten var jag och delade ut mat i sjukvagnarna. Det var smittsamma sjukdomar t ex difteri. I Hällnäs, en järnvägsstation, där lämnade vi av en liten flicka som var så sjuk. Hon skulle till sjukhuset, där sjukvårdspersonal tog hand om henne. På Stockholms central avlämnade vi barnen. Vart de sen skulle därifrån vet inte jag.

Senare när jag kom till Korpilombolo så arbetade jag som lotta. Skolan var som en flyktingförläggning. Jag minns att vi delade ut kläder som de behövde. Jag minns köer av gamla män och kvinnor som stod i kö och fick mat. Det var svårt att se gamla sträcka ut sin hand för att få mat. Gamla som fostrat stora barnaskaror i fattigdom och se sina söner åka till kriget. Döttrar med sina barn stå i kö för att få mat och kläder. Huset hemma hos mig var ofta på kvällarna när jag kom hem fullt med flyktingar som behövde få sig en pratstund och byta tankar om livets svårigheter. Min man var bra på att träffa mina släktingar som var evakuerade.

Kerttu och Karl Suikki berättar:

Paret Suikki som då bodde i Kaalamaa hjälpte Kerttus mor över till Sverige med båt. Huvudparten av korna och även hästarna transporterades över älven vid Kolari. Kerttu minns hur människorna gömde sina ägodelar i skogen.

Kalle inflikar att tjuvarna var inte sena att kartlägga området där godset gömdes. En tid därefter försvann allt. Kalle berättar vidare att Kihlangi-ortens kor samlades i en hage, varifrån transporten skulle ske dagen därpå via Kolari till Pajala. Ett antal kor slet sig ut från hagen och gömde sig i skogen, liksom medvetna om den förestående flyttningen.

Några enstaka kor gömde sig ganska länge. Transporten av eftersläntarna transporterades över älven med två sammankopplade båtar.

Kalle, som hade en verkstad och en smedja i Kaalamaa, fick stå till hjälp med enahanda reparationer av hästvagnar för de som kom över från Muonio. En del hade färdats ända från Kittilä. Vagnarna hade till och med tappat muttrarna från axeländarna, men Kalle kunde även det konststycket att tillverka muttrar med så kallad bondgång. Det var säkert en upplevelse att ha hittat en mångkunnig hantverkare mitt i ödebygden. Glada och tacksamma fortsatte de färden till ovissheten.

Matka edistyy hitaasti. Lehmät katselevat, kun Ruotsin ranta lähestyy.